

BIOLOGIYA FANIGA DOIR INGLIZCHA ATAMALARNI O'RGANISHNING AHAMIYATI

Xasanova Xalida Fattayevna

Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi (O'zbekiston, Buxoro)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6567767>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 01-may 2022

Ma'qullandi: 10- may 2022

Chop etildi: 14- may 2022

KALIT SO'ZLAR

Biologik lug'at, Oliy o'quv yurti talabalari qiyinchiligi, Ilmiy terminologiya, ilmiy lug'at,

ANNOTATSIYA

Ilmiy atamalarning kundalik hayotda dolzarbligi ortib borayotganini hisobga olib, biologiya fanidan izohli lug'at yaratilish zarur bo'lib qoldi. Lug'at yaratishda albatta biologiya, botanika, zoologiya, genetika, biokimyo, molekulyar biologiya va shu fanning boshqa yo'nalishlariga doir atamalar o'rganildi. Bunda 3000 dan ortiq atamalar aniqlandi, o'rganib chiqildi va ularning izohlari berildi. Ko'p biologik atamalarning shakllanishiga hissa qo'shuvchi pan-, hypo-, syn- (panmixia, pantogamy, hypomorphoses, hypodermis, synecology) kabi prefikslar va -geny, phyllia (proteinogenic, heterophyllia, bacteriophylls) kabi qo'shimchalar orqali yasalgan so'zlar talabalarning o'rganishida qiyinchilik tug'diradi.

Har qanday mavzuni rivojlantirish uchun to'g'ri lug'atni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. So'zlar har qanday tilning elementlari; til g'oyalar vositasidir. Fikrlar ongda til orqali rivojlanadi, fikrlar og'zaki va yozma til bilan uzatiladi. Talabalarda mustahkam ilmiy lug'atni shakllantirish ko'plab sabablarga ko'ra zarur, jumladan, ilmiy savodxonlikni oshirish, o'qishni tushunishni yaxshilash va fan matnlariga qiziqishni kuchaytirish, fanni yaxshiroq kontseptual tushunish, fanni o'rganishga ijobiy munosabat, gipoteza yaratish, hisobot yozish kabi fanlarni o'rganish jarayonlari samaradorligini oshirishdir. Lug'at - bu fanda samarali muloqot qilish uchun bilish kerak bo'lgan so'zlarni anglatadi. Quyida olimlarning fikrlariga e'tibor beramiz: Lug'at Armbruster B. va Osborn J. (2001) tomonidan "samarali

muloqot qilish uchun bilishimiz kerak bo'lgan so'zlar" deb ta'riflangan "Fanni o'qitishda lug'atning dolzarbligi - o'quvchilarning lug'at bilimlari boshqa so'zlar bilan bog'lanish jarayonida vaqt o'tishi bilan yuzaga keladigan qurilish jarayonidir; so'z va tegishli so'zlarga misollar va misol bo'lmaganlarni o'rganing "(Snow, Griffin, & Burns, 2005).

Ingliz tilidagi ilmiy so'zlarni kelib chiqishi nuqtai nazaridan qulay tarzda uch guruhga bo'lish mumkin: oddiy ingliz lug'atidan olinganlar, boshqa tildan deyarli o'zgarmagan holda olinganlar va ixtiro qilinganlar. Oliy va o'rta maktab darsliklaridagi so'zlarning aksariyati uchinchi toifadagi so'zlarni o'z ichiga oladi. Ingliz tilidagi ilmiy so'zlar ikki klassik til - yunon va lotin tillaridan kelib chiqqan. Bu tildagi o'zak, prefiks va qo'shimchalar

o'zaro qo'shilib, murakkab va qo'shma atamalarni hosil qiladi. Demak, ilmiy so'zlarning aksariyati sodda so'z elementlaridan tuzilgan. Shunday qilib, qismlarni tushunishdan butunning ma'nosini (yoki nihoyat umumiy ma'nosini) chiqarish mumkin. Bu, albatta, ilmiy so'zlarning fazilatlaridan biridir. Oliy o'quv yurti va o'rta maktab biologiya darsliklari, ayniqsa, lug'at boyligi bilan to'la. Fan tilidagi ushbu muhim atamalarni aniq tushunmagan holda, talabalar fanni tushunishda va ularning fan darsliklariga qiziqishlarini rivojlantirishda qiyinchiliklarga duch kelishlari aniq. Biroq, fanni o'qitish fan lug'atiga ahamiyat bermaydi. So'z boyligini o'rgatish va lug'atni tushunishni osonlashtirish va fan savodxonligini oshirish uchun yetarli emas. Fanga xos ilmiy terminologiyani o'rganishning o'zi ta'lim maqsadlarining muhim kategoriyasidir (Anderson va boshq., 2001).

Ilm-fanga oid bilimlarni ilmiy atama va tushunchalardan ajratib bo'lmaydi, tushunish, foydalanish, tahlil qilish va kerak bo'lganda birlashtirish mumkin. Bu oliy o'quv yurtining fan kurslarini tamomlagan talabalarning muvaffaqiyati ularning ma'lumot va faktlarga qanchalik yaxshi erishganligi bilan o'lchanadigan maqsadlardan biri bo'lishi mumkin. Standartlashtirilgan biologiya testlarida past natijalar o'qituvchilarning bir qismi talabalarga tushunish uchun zarur bo'lgan narsalarni - so'z / atama yoki tushunchani to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Biz ilmiy lug'at beramizmi yoki yo'qmi, ko'pincha texnik lug'at bilan chuqur to'ldirilgan bunday ma'lumotlar va faktlar o'quvchi tomonidan nafaqat fandan yaxshiroq ball olish, balki fanni yaxshiroq tushunishga va shu orqali

fanga nisbatan mehr uyg'onishiga sabab bo'ladi. So'zlar tushunchani o'rganishda, kontseptsiyani shakllantirishda va tushunchaga erishishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, lug'atni o'zlashtirish orqali o'quvchining mavzuni tushunish darajasini bilish mumkin. Bundan tashqari, qiyin atamalarni aniqlash rejalashtirish, o'qitishni osonlashtirish va darsliklar va ish kitoblari kabi o'quv resurslarini ishlab chiqishga yordam beradi. Biologiya ilmiy tushunchalarni tushunishni qiyinlashtiradigan juda ko'p yangi so'zlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, talabalar uchun qiyinchilik tug'diradigan ko'plab atamalar mavjud. Shu sababli, o'qituvchilar uchun fanga oid lug'atni o'rgatishning to'g'ri yo'llarini topish va barcha o'quvchilarning so'z boyligini rivojlantirish va tushunishni oshirish juda muhimdir. O'qituvchilar morfemik tahlil bilan biologik atamalarni bevosita o'qitishdan foydalanishlari mumkin. Strukturaviy tahlilda talabalar so'zning tarkibiy qismlarini tekshiradilar - masalan, so'zlarni va ularning ma'nosini aniqlash uchun o'zak so'z, qo'shimcha va prefiks. Talabalarga ushbu strategiyani o'rgatish ularga notanish so'zlarni bilish imkonini beradi. Talabalarga ilm-fan lug'atini o'rganish va ulardan foydalanishni qo'llab-quvvatlashning boshqa strategiyalari ham qo'llanilishi mumkin. Ular orasida an'anaviy lug'at strategiyalari, biologiya bilan gaplashish vaqti; og'zaki nutqni qo'llab-quvvatlash uchun chizma, sxemalar, rasmlar, qo'shiqlar va videolardan foydalanish; va yozma yo'l-yo'riq bilan bir qatorda audio tasmali ko'rsatmalardan foydalanish. Biologiya matn kartalarini o'qish, so'zlar ro'yxati yoki so'z devori, grafik organayzerlar, tarmoq daraxti

organizatori va lug'at veb kabi usullar ham lug'atni o'rganishni yaxshilash uchun qo'llanilishi mumkin. Hamkorlikdagi strategik o'qish (CSR) strategiyasi (Koul, 2013), yangi lug'at uchun ta'riflar berish, bolalarni turli kontekstlarda yangi lug'at bilan tanishtirish, chop etishni qo'llab-quvvatlash uchun mos rasmlardan foydalanish va yangi lug'atni bolalarning hayotiy tajribasi bilan bog'lash bolalarning o'rganishini sezilarli darajada oshirishi mumkin. yangi so'z ma'nolari va tushunchalari (Biemiller 2006; Hart and Risley 1995; McKeon 1993; Miller and Gildea 1987; Pressley, Levin and McDaniel 1987).

Xulosa . Talabalar ko'p biologik atamalar bilan qiynaladilar.. Murakkab lug'atni o'rgatish o'quv rejasini rejalashtiruvchilar,

ishlab chiquvchilar va sinf o'qituvchilarining e'tiborini talab qiladi. Ushbu maqolada keltirilgan usullar o'qituvchilar uchun ham, o'quv dasturlari bo'yicha mutaxassislar va darslik mualliflari uchun ham yangi bo'lmasligi mumkin. Ammo haqiqat shundaki, talabalar fanning mazmuni bo'yicha lug'at bo'yicha ko'rsatma olmaydilar. Ma'noli o'rganish eslab o'rganishdan yaxshiroqdir. Talabalarni darslarga jalb qilishda izohli til talabalarga ilmiy tilning ahamiyatini tushunishga va fan jarayonini tushunishga yordam beradi. Bu soha to'liqroq o'rganishga loyiqdir, chunki o'qituvchilar bolalarning yangi ilmiy lug'atni o'rganishlariga yordam beradigan kitoblarni tanlash bo'yicha ko'rsatmalarga muhtoj.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., ... & Wittrock, M. C. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives, abridged edition.
2. White Plains, NY: Longman. Armbruster B, and J. Osborn (2001) put reading first. The research building blocks for teaching children to read, Jessup, MD, National Institute for Literacy.
3. Biemiller, A. (2006). "Vocabulary Development and Instruction: A Prerequisite for School Learning." In: DK Dickinson and SB Neuman (eds.), Handbook of Early Literacy Research, Vol.2, 41-51. New York:
4. Xasanova Xalida Fattayevna . THE INFLUENCE OF LITERARY AND RHETORICAL TRADITIONS OF CLASSICAL LANGUAGES ON THE BORROWING PROCESS IN THE HISTORY OF ENGLISH LEXICOGRAPHY. EPRA International Journal of Research and Development. Volume: 5 | Issue: 9 | September 2020 - Peer Reviewed J
5. Xasanova Xalida Fattayevna. BIOLOGIYADAN INGLIZCHA-RUSCHA-O'ZBEKCHA IZOHLI LUG'AT. "Durdona" nashriyoti 27 dekabr 2021 yil,
6. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36875147>